Lausunto 14.12.2022/ O 15/2021 vp

Millaiset aktiivisen työvoimapolitiikan palvelut edistävät käsityksenne mukaan parhaiten heikossa asemassa olevien henkilöiden työllistymistä? Lisäksi valiokunta on kiinnostunut siitä, miten näiden palveluiden vaikutuksia tulisi näkemyksenne mukaan seurata.

Heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden työllistymistä tukisi, jos he saisivat tukea ja palveluita varhaisemmassa vaiheessa. Nykyisessä mallissa viimesijaiset palvelut alkavat työttömyyden jatkuttua useita vuosia.

Yleisesti työvoimapoliittiset palvelut pitäisi viedä lähelle asiakasta. Julkinen liikenne toimii pääkaupunkiseudulla, mutta monissa kunnissa matkat ovat pitkiä ja liikkuminen julkisilla vaikeata ja kallista. On toivottavaa, että sosiaalityö ja TE-palvelut jalkautuisivat useammin lähelle asiakasta. Etäpalvelut ovat tärkeä osa palveluvalikoimaa, mutta työ- ja toimintakyvyn arvioinnin ja tukemisen kannalta on tärkeää tavata asiakkaita myös fyysisesti.

Viimesijaisena palveluna on kuntouttava työtoiminta, mutta yli neljän vuoden työttömyyden ja syrjäytymisen jälkeen työelämään kuntoutumisen polku on erittäin pitkä. Usein yhtä pitkä kuin on kestänyt joutua siihen tilanteeseen.

Nyt käyttöön otettu pohjoismainen työllisyysmalli (POMA) luo osalle heikoimmassa asemassa oleville henkilöille vääriä kannusteita, koska välttääkseen työnhakuvelvoitteen henkilö tarvitsee lääkärinlausunnon. Tämä rasittaa perusterveydenhuoltoa ”turhaan”.

Kuntouttavan työtoiminnan rinnalle henkilöille tulisi tarjota myös muita häntä tukevia palveluita.

Rinnakkaisina kuntouttavina ja osallistavina palveluina voisi olla jotain seuraavaa:

- tehostettu yksilöohjaus (sosiaalinen kuntoutus) ”life goach”
- sosiaalinen kuntoutus ryhmänä
- työllisyysohjaus/työvalmennus
- työttömien terveystarkastukset
- mielenterveys- ja päihdepalvelut
- asumisohjaus
- lyhytkoulutukset, kortit

- työ- ja toimintakykyarviot, ICF
- liiku-kaveri
- digikoulutus

Kuntoutuksen polku tulisi olla tavoitteellinen, moniammatillinen ja asiakaslähtöinen.

Heikoimmassa asemassa olevalla syrjäytyneellä pitkäaikaistyöttömällä on useimmiten paljon haasteita, joita pitäisi lähestyä määrätietoisesti, mutta pehmeästi ihmisarvoa kunnioittaen.

Kuntoutuksen polku 2-4 vuotta:

1. Lähtökohtana omatyöntekijä (sosiaaliohjaaja) tai kokemusasiantuntija (tukihenkilö) jolla olisi aikaa paneutua kokonaisvaltaisesti asiakkaan tilanteeseen, eli tehostettu yksilöohjaus – sosiaalisen tilanteen kartoitus
   - rinnalle terveystarkastukset ja mahdollinen työ-ja toimintakykyarvio

2. Aktivointisuunnitelma, jossa tukena asiakkaan tunteva työntekijä. (Nykymallilla ensimmäinen kohtaaminen pitkän työttömyyden jälkeen on aktivointisuunnitelma tai TYP:n monialainen työllistämissuunnitelma, jossa harvoin tiedossa asiakkaan kokonaisvaltainen tilanne, joten tavoitteiden asettelu tai oikean palvelun arviointi on haasteellista.

3. Ennen kuntouttavaa työtoimintaa, muutaman kerran orientaatio sosiaalisen kuntoutuksen pienryhmässä.

4. Kuntouttava työtoiminta määräaikainen 1-2 vuotta. Omatyöntekijä työpajaohjaaja.

5. Kutyn rinnalla palkallista tuntityötä

6. Työkokeilu (lyhyt)

7. Palkkatukityö 8 kk, johon sisältyy työllisyysohjaus/ työvalmennus/uraohjaus tai velvoitetyö
(+ Palkkatukityö lisäksi toisessa paikassa 4 kk tai oppisopimuskoulutus samassa paikassa)

8. Opiskelu (omaehtoinen koulutus) tai työ avoimilla markkinoilla tai eläke.

Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaalle tulee antaa rauha kuntoutua, psyykkisesti on todella raskasta sekä asiakkaalle että hänen kuntoutumiseensa sitoutuneelle työntekijälle kolmen kuukauden välein ns. palata alkuun, vaikka kaikki tietävät, että kuntoutumisen polku on pitkä.

Kuntoutumista kuitenkin tapahtuu. Jo sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan tai kuntouttavan työtoiminnan alussa sen kustannusvaikuttavuutena on huomattu, että asiakas tarvitsee vähemmän terveyden huollon ja erityissairaanhoidon palveluita, kun hän tulee työtoiminnassa kuulluksi ja osalliseksi. Samoin mahdollisten kotiin vietävien palveluiden ja tuen tarve pikkuhiljaa vähenee. Asiakkaan itseluottamus ja toimintakyky paranee, ja tämä voi heijastua asiakkaan lisäksi myös hänen lähiympäristöönsä.

Kuntoutumisen edetessä asiakkaasta tulee omatoimisempi ja myös tuottavampi. Tässä vaiheessa kuntouttavaan työtoimintaan voisi yhdistää palkallista tuntityötä. Näin motivaatio työn tekemiseen kasvaisi. Tällä hetkellä osa TE-asiantuntijoista keskeyttää kuntouttavan työtoiminnan heti, jos asiakas työskentelee 4 tuntia viikossa. Lain tulkinnat ovat moninaiset ja ne tulisi yhtenäistää. Asiakkaan omalla toiminnalla parantunut taloudellinen tilanne motivoi työhön.

Työkokeilun aikana asiakkaalla tulee olla tukihenkilö/työvalmentaja ja työkokeilun epäonnistuttua paluu kuntouttavaan työtoimintaa tulee olla joustavaa.

Palkkatukityössä ollessaan useimmat henkilöt tarvitsevat myös vielä tukea ja työvalmennusta – tavoitteena ei voi olla pääseminen ansiosidonnaiselle päivärahalle (kunnan sakkomaksun poistuminen) ja näin ollen työttömyyskierteen alkaminen alusta. Tavoitteena tulee olla paluu avoimille työmarkkinoille, opiskeluun tai työ- ja toimintakykyarvion niin osoittaessa eläkkeelle. Seurantaa, tukea ja ohjausta tulisi siis lisätä palkkatukijakson loppupuolelle.

Mikäli tämä kuntoutuspolku ei asiakkaan kohdalla toimi (esim. neljässä vuodessa), tulisi hänelle olla tarjolla omien voimavarojen mukaista osa-aikaista palkkatyötä esimerkiksi SHL 27D § - näitä työpaikkoja olisi luotava. Palkkatukipaikkoja tulee lisätä kuntien yksiköihin ja myös hyvinvointialueille, myös henkilöille, joilla terveydellisistä syistä oikeus kahden vuoden tai ns. jatkuvaan palkkatukeen.

Tällä hetkellä avoimille työmarkkinoille kykenemättömät henkilöt voivat olla kuntouttavassa työtoiminnassa yli kymmenenkin vuotta eläkettä odottaen, vaikka heidän psyykkinen, fyysinen tai sosiaalinen tilanne ei ole kohentunut kokoaikana työkykyiseksi, tulee heidän hakea ns. kokopäivätyötä.

Karviainen
Tukena elämässä

Mikäli osa-aikaista palkkatyötä (tukityötä) ei ole tarjolla, tulisi heille olla tarjolla omaa esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa tai ns. vapaaehtoistyötä, eri tukilajikkeella kuin työmarkkinatuki.

Kuntouttavan työtoiminnan sisältö tulisi olla monipuolista ja tarjonta asiakkaan nähtävillä ja valittavissa. Nuorten osalta toivottavaa olisi mahdollisuus kuntouttavaan työtoimintaan Nuorisopajalla. Kuntouttavan työtoiminnan kokemusasiantuntijakoulutukset ja heille työpaikkojen perustaminen osaksi palvelua.

Vaikutuksia tulisi seurata yhdenmukaisella arvioinnilla/mittaristo alku- väli ja loppuarviointi, jossa arvioitaisiin asiakkaan työkykyä ja työtoimintaa (tai palvelua), asiakkaan ääni aktiivisesti kuuluviin ja kokemusasiantuntijat mukaan kehittämiseen.
Pitkäaikaisseuranta palveluiden vaikuttavuudesta, mikä on asiakkaiden tilanne viiden vuoden päästä kuntouttavan työtoiminnan aloituksesta.

Leena Hyyryläinen
esihenkilö, työhön kuntoutus ja sosiaalinen kuntoutus
Perusturvakuntayhtymä Karviainen